

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta

SAK:n lausunto Valtiovarainvaliokunnalle koskien Valtioneuvoston selontekoa eduskunnalle Suomen kestävän kasvun ohjelmasta VNS 6/2020 vp

EU:n elpymisrahastosta on tarve suunnata investointeja suunnitelmallisiin ja tavoitteellisiin uudistuksiin, joilla saadaan aikaa pysyvää muutosta kasvun ja tuottavuuden vahvistamiseksi. Elpymisrahaston avulla tuetaan koronavaikeuksista toipuvaa taloutta ja työntekijöitä, ja samalla rakennetaan kestävämpää Suomea uudelle kasvun uralle. Erityisen tärkeää on panostaa kestäväan ja vihreään kasvuun, innovaatioihin, osaamisen kehittämiseen ja työllisyyden tukemiseen.

Osaamisen kehittäminen ja TKI-investoinnit ovat keskeisiä tulevan kasvun avaimia

Kestävän kasvun ohjelmasta saa helposti virheellisen kuvan. Sellaisen, että ammatilliselle koulutukselle ei olisi suurissa määrin tarvetta, Lisäksi alemman koulutustason henkilöiden kohdalla ei mainita, että kyseessä ovat ilman ammatillista tutkintoa olevat. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työllisyysaste on huomattavasti parempi. On totta, että uusissa tehtävissä korostuvat korkeakoulujen tarjoamat taidot, mutta noin puolet työpaikoista on jatkossakin ammatillisen koulutuksen vaativia tehtäviä. Panostuksia tarvitaan erityisesti siihen, että kaikki saavat vähintään toisen asteen ammatillisen tutkinnon.

SAK näkee jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksessa paljon mahdollisuuksia, joilla jatkuvan oppimisen uudistusta voidaan edistää. Olemassa olevat palvelukokonaisuudet eivät pysty vastaamaan työelämän muuttuviin tarpeisiin kaikilta osin tai tarpeeksi nopeasti. Erityisesti aliedustettujen ryhmien ohjaus, osaamisen kehittäminen ja muut osaamista tukevat palvelut vaativat nopeita toimia, joihin palvelukeskus voi hyvin valmisteltuna ja riittävästi resursoituna vastata.

SAK pitää tärkeänä muutosturvan vahvistamista. SAK nosti osana yli 55-vuotiaiden työllistymistä koskevia neuvotteluja esiin useita keinoja vahvistaa muutosturvaa. Erityisesti pienistä yrityksistä irtisanottavien koulutukseen tarvitaan uusia keinoja. Työikäisille pitää tarjota entistä enemmän osaamiskartoituksia ja siihen soveltuvia työkaluja. Jatkuvan oppimisen uudistuksen yhteydessä tämä mainitaan, mutta valmistelua ja toimeenpanoa pitää nopeuttaa.

Työvoimakoulutus on tutkimusten mukaan tehokas koulutusmuoto parantamaan työllisyyttä. Lyhytkestoista koulutusta pitää kohdentaa erityisesti aliedustetuille ryhmille.

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

Korona on lisännyt rajusti lomautettujen määrää. Työmarkkinajärjestöt ovat toimittaneet omat ehdotuksensa työ- ja elinkeinoministeriölle, joiden avulla parannetaan lomautettujen osaamista ja uudelleentyöllistymistä. Ehdotuksissa esitetään muun muassa lyhyiden pätevyyskoulutusten lisäämistä verkon kautta, muunto- ja lisäkoulutuksia ja koulutustarjonnan kokoaminen helposti saavutettavaksi.

Kestävän kasvun ohjelmassa tehdyt painotukset tutkimuksen, kehityksen ja innovaatioiden osalta ovat oikeita, joskin kaipaavat lisää konkretiaa.

Esimerkiksi vihreän siirtymän osalta tulisi panostaa tutkimukseen, jossa selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää suomalaisen metsäteollisuuden ja bioenergiaa käyttävien energialaitosten ilmakehään päästämää hiilidioksidia. CCS-teknologiaa hyödyntäen hiilidioksidia voisi hyödyntää esimerkiksi synteettisten polttoaineiden raaka-aineena.

Toinen merkittävä tutkimuksen aihe on polttoon perustumattomat kaukolämmön tuotantomuodot. Esimerkiksi VTT on kehittänyt kotimaiseen teknologiaan perustuvaa pienydinvoimakonseptia, jonka jatkekehitys olisi ensiarvoisen tärkeää. Maailmalla käytetään energiana enemmän lämpöä kuin sähköä, joten skaalautuvat ratkaisut lämmöntuotantoon omaavat valtavan vientipotentiaalin.

Tarvitaan myös konkreettisia selvityksiä siitä, miten voidaan tuottaa riittävä määrä vetyä kilpailukykyisesti.

Investoinnit päästöttömään energiaan ovat avain vihreään siirtymään

Suomesta on tehtävä maa, jossa vähennetään päästöjä ja luodaan samalla uutta elinkeinotoimintaa ja työpaikkoja. Uudet työpaikat eivät kuitenkaan synny automaattisesti. Siksi aktiivinen elinkeino- ja teollisuuspolitiikka ovat äärimmäisen tärkeitä työkaluja onnistuneen vihreän siirtymän takaamiseksi. Suomen kestävän kasvun ohjelmassa on aivan oikein tunnistettu vihreän kasvun mahdollisuudet ja sitä tukeva TKI-politiikka, mutta ohjelmassa on parannettavaa konkretian osalta.

Suomessa noin puolet lämmityksen tarpeesta hoidetaan kaukolämmöllä, jossa polttoaineena (>95%) ovat hiili, öljy, maakaasu turve ja puu. Lämmöntuotannossa fossiilisten polttoaineiden ja turpeen aika ovat pian ohi. Puun käyttöä ei voi merkittävästi lisätä koska puuta tarvitaan teollisuuden raaka-aineeksi. Siksi on erittäin tärkeää, että Suomessa panostetaan polttoon perustumattomien lämmitysmuotojen kuten kotimaisen pienydinvoimateknologian ja geolämmön (syvät maalämpökaivot) kehittämiseen. Molempiin teknologioihin liittyy huomattava vientipotentiaali. Näiden puhtaan energian

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

teknologiainvestointien lisäksi uuden teknologian demo- hankkeita olisi tuettava nykyistä enemmän

Myös rakennusten energiatehokkuuden parantaminen on tärkeää, mutta nopeimmillaankin varsin hidas keino päästöjen vähentämiseen. Energiatehokkuutta paljon tärkeämpää on huolehtia, että käytettävä energialähde (sähkö, lämpö ja liikenne) on päästötön. Myös korjausrakentamisen kokonaisuus on tärkeä, sillä se työllistää hyvin positiivisten ilmastovaikutusten lisäksi.

Kiertotalousstrategian toimia on toteutettava, jotta siirtyminen vähähiiliseen teollisuuteen onnistuu. Ohjelmassa tunnistetaan myös aivan oikein TEM:n ilmastotiekarttatyön perusteella nopeasti kasvava tarve puhtaalle sähköntuotannolle. Suomen sähkönkulutuksen ennakoitaan jopa tuplaantuvan, kun fossiilisia poltto- ja raaka-aineita korvataan liikenteessä ja teollisuudessa. Mikäli elpymisrahaston varoja ohjataan esimerkiksi vedyntuotantoon, tulisi tätä tarkoitusta varten harkita uuden valtionyhtiön tai julkisen ja yksityisen sektorin yhteisyrityksen (public private partnership PPP) perustamista, koska vedyntuotannon markkinaehtoisuuteen on vielä matkaa. Esimerkiksi mankala-periaatteella toimiva vedyntuotantoon erikoistunut yritys voisi palvella tehokkaasti suomalaista teollisuutta ja muuta elinkeinoelämää.

Toimialakohtaisissa tiekartoissa olisi arvioitava investointi- ja sähköntuotantotarpeiden lisäksi ilmastotoimien vaikutukset työllisyyteen sekä työntekijöiden osaamistarpeisiin. Työntekijöiden osaamisen päivittäminen olisi lisättävä yhtenä toimenä kestävä kasvu -ohjelman painopisteen 2. sisälle, sillä siellä on suurimmat varat. Näin varmistetaan, että murros on työntekijälle oikeudenmukainen.

Liikennejärjestelmässä tarvitaan toimia pääratojen kunnostamiseen ja kattavaan sekä toimivaan joukkoliikenteeseen. Henkilöautoliikenteessä sähkö (täyssähköautot ja lataushybridit) on selvästi nousemassa keskeisimmäksi ratkaisuksi liikenteen päästöjen vähentämisessä. Elpymisvaroja tulisi ohjata latausinfraan rakentamiseen. Latausasemien standardisointi ja yhdenmukaistaminen nopeuttaisivat myös sähköautoilun etenemistä.

Kestävän kasvun ohjelmassa on tunnistettu myös muita keskeisiä instrumentteja, joilla EU-maiden talouksien uudistumista voidaan tukea. Elinkeinopolitiikan kannalta keskeisimpiä on nk. oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF).

Suomelle on arvioitu EU:n saannoksi JTF:n osalta 422 miljoonaa euroa. Niistä 242 milj. tulisi JTF-rahastosta ja 181 milj. euroa rakennerahaston

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

kautta. Kansallinen rahoitus mukaan laskettuna 2021 - 2027 vuosien rahoitusosuus olisi noin 700 - 800 milj. euroa.

Varoista voi tukea tuotannollisia investointeja pk-yrityksissä, uusien yritysten luomista, TKI-toimia sekä tukea siirtymistä vihreään teknologiaan ja infraan, työntekijöiden täydennys- ja uudelleen koulutukseen sekä työnohjaukseen.

SAK:n mielestä kaikkein tärkeintä on kuitenkin kohdentaa JTF- toimia turvetuotannon ja energiantensiivisen teollisuuden työntekijöiden aseman tukemiseen - osaamisen päivittämiseen, uudelleen kouluttamiseen ja työnohjaukseen.

SAK:n arvion mukaan työntekijämäärältään selkeästi suurin tarve oikeudenmukaisen siirtymän rahaston täydennys- ja uudelleen koulutuksen käytölle tulee olemaan juurikin energiantensiivisessä teollisuudessa, kun niissä muutetaan prosesseja vähähiilitiekarttojen mukaisesti hiilineutraaleiksi. Onnistuessaan JTF on yksi tärkeä väline hiilivuodon estämisessä.

Kestävän kasvun ohjelmassa on tunnistettu myös muita keskeisiä instrumentteja, joilla EU-maiden talouksien uudistumista voidaan tukea. Elinkeinopolitiikan kannalta keskeisimpiä on nk. oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF).

Suomelle on arvioitu EU:n saannoksi JTF:n osalta 422 miljoonaa euroa. Niistä 242 milj. tulisi JTF-rahastosta ja 181 milj. euroa rakennerahaston kautta. Kansallinen rahoitus mukaan laskettuna 2021–2027 vuosien rahoitusosuus olisi noin 700–800 milj. euroa.

Varoista voi tukea tuotannollisia investointeja pk-yrityksissä, uusien yritysten luomista, TKI-toimia sekä tukea siirtymistä vihreään teknologiaan ja infraan, työntekijöiden täydennys- ja uudelleen koulutukseen sekä työnohjaukseen.

SAK:n mielestä kaikkein tärkeintä on kuitenkin kohdentaa JTF- toimia turvetuotannon ja energiantensiivisen teollisuuden työntekijöiden aseman tukemiseen – osaamisen päivittämiseen, uudelleen kouluttamiseen ja työnohjaukseen.

SAK:n arvion mukaan työntekijämäärältään selkeästi suurin tarve oikeudenmukaisen siirtymän rahaston täydennys- ja uudelleen koulutuksen käytölle tulee olemaan juuri energiantensiivisessä teollisuudessa, kun niissä muutetaan prosesseja vähähiilitiekarttojen mukaisesti hiilineutraaleiksi. Onnistuessaan JTF on yksi tärkeä väline hiilivuodon estämisessä.

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

Suomen kilpailukyvyyn turvaamisen ytimessä on digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen

Työvoiman osuus Suomen keskeisten vientialojen muuttuvasta kulurakenteesta on toimialasta riippuen noin 2–20 prosenttia. Kilpailukyvyyn kannalta on siten kiinnitettävä huomiota niihin asioihin, jotka muodostavat ne loput 80–98 prosenttia – mm. energian, logistiikan ja raaka-aineiden hintaan. Hyvä esimerkki viime aikoina kilpailukykyä parantavasta päätöksestä oli teollisuuden sähköveron laskeminen EU:n minimiin sekä päätös uudistaa päästökauppakompensaatiota.

Kestävän kasvun ohjelmassa on oikein tunnistettu digitalisaation ja vihreän siirtymän mahdollisuudet suomalaiselle elinkeinoelämälle. SAK:n näkökulmasta näille aloille panostaminen on järkevää, mutta vaatii tiekarttojen lisäksi aitoja panostuksia ja toimenpiteitä. Hyvä esimerkki on suomalaiseen akkuklusteriin panostaminen Suomen Malminjalostus Oy:n kautta.

Panostukset vihreään liikenteeseen tukevat myös matkailualaa, joka on yksi eniten koronapandemian rajoituksista kärsinyt toimiala. Pandemian jälkeisessä maailmassa matkailualan kilpailu on kovaa. Hallitus onkin selonteossa hyvin myös huomionnut digitalisaation kautta matkailuyritysten tuottavuuden kasvattamisen potentiaalin.

Digitalisaatiokehityksen täysimääräinen hyödyntäminen työn tuottavuuden ja työntekijöiden hyvinvoinnin lisäämiseksi on erittäin keskeinen tavoite. On havaittavissa, että työpaikkojen polarisoituminen on voimakasta tässä asiassa. Myös toimialojen välillä on suuria eroja. On tarpeellista varmistaa, että ohjelmallinen työelämän kehittämistoiminta edellä mainittujen asioiden edistämiseksi jatkuu ja vahvistuu nykyisestä. Tämä tarkoittaa lupaavasti käynnistyneen TYÖ2030-ohjelman resurssoinnin vahvistamista ja toiminnan jatkuvuuden turvaamista. Elpymisrahojen suuntaaminen ko. ohjelman toimintaan on perusteltua sekä tuottavuuden, työhyvinvoinnin että työurien pidentymisen näkökulmasta.

Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen

SAK pitää hyvin tärkeänä, että elpymisrahaston varoja käytetään työvoimapalveluiden laadun parantamiseen. Koronakriisin vuoksi työttömyys on kasvanut Suomessa jyrkästi. Tutkimukset osoittavat, että työttömien säännöllisellä henkilökohtaisella ohjauksella ja neuvonnalla sekä työnhaun tukemisella on myönteisiä työllisyysvaikutuksia. Tämän vuoksi elpymisvälineen varoja tulisi suunnata työvoimapalveluiden resurssointiin niin, että ne voivat kohdata jokaisen työttömän kasvokkain – lähitulevaisuudessa videoyhteydellä ja akuutin koronakriisin jälkeen paikan päällä, kun se on jälleen

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

turvallista. Erityisen tärkeää on työttömyyden alun syvälinen ja laadukkaasti tehty palvelutarpeen arvio (ml. työkyvyn ja osaamisen kartoitus). Jokaiselle työttömälle tulee osoittaa vastuutyöntekijä ja omavalmentaja laadukkaana palvelun takaamiseksi.

Lisäresursseja palveluihin tulee kohdentaa vähintään syksyn budjettiriihessä suunnitellut 70 miljoonaa euroa. Aito pohjoismainen taso työttömien palveluissa kuitenkin edellyttää vielä suurempaa satsausta.

Kasvokkaisten palveluiden lisäksi työvoimapalveluiden digipalveluita on kiireellistä kehittää. Työmarkkinatori ja muut työttömien nykyaikaiset digipalvelut on saatava mahdollisimman nopeasti käyttöön. Työvoimapalveluiden asiakastietokannan puolella on huomioitava erityisesti yhteistyön mahdollistaminen mahdollisimman hyvin eri viranomaisten välillä asiakkaan tietosuoja huomioiden.

Osatyökykyisten työllistämisen edistämisen suhteen SAK näkee, että elpymisvälineen rahoitusta voidaan hyödyntää Suomen Samhall -mallin rahoituksessa. Nuorten osalta Ohjaamoiden monialaisen ja matalan kynnyksen tuen ja palveluiden kehittämistä tulee jatkaa omana kokonaisuutenaan. Tämä tulee huomioida myös työllisyyden kuntakokeiluissa. Lisäksi tulisi toimeenpanna riihikirjauksen mukaisesti toimet nuorten työllistämiskynnystä alentavista taloudellisista kannustimista ts. nuorten työllistämispalkkiosta.

SAK pitää tärkeänä, että elpymisrahaston varoja käytetään myös maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseen. Maahanmuuttajien työttömyys Suomessa on pitkään ollut korkeammalla tasolla kuin kantasuomalaisten, johon myös OECD on kiinnittänyt huomiota. Erityisesti pakolaistaustaisten maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on muita ryhmiä alhaisempi. Kelan tuore tutkimus osoitti myös sen, että maahanmuuttajat saavat toimeentuloa turvaavia tukia muuta väestöä yleisemmin. Koronatilanne on entuudestaan vaikeuttanut maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla. Paikallisen kielen oppimisen on useassa EU-maassa todettu olevan keskeisin tekijä maahanmuuttajien työllistymisen kannalta ja siihen tulee myös Suomessa suunnata riittävästi resursseja.

Kielikoulutusta sisältävän kotouttamiskoulutuksen kilpailutus on johtanut siihen, että valinnan ratkaiseva kriteeri on usein pelkästään edullinen hinta eikä laatu. Koulutuksen valintakriteereihin tulee lisätä laatuvaatimukset, ja käyttää elpymisrahaston varoja kielikoulutuksen laadun ja tuloksellisuuden varmistamiseen. Maahanmuuttajille tulee taata myös mahdollisuus laadukkaisiin ja räätälöityihin työvoima- ja yrityspalveluihin sekä henkilökohtaiseen ohjaukseen. Tutkimusten mukaan varsinkin palkkatuki

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

edistää maahanmuuttajien työllistymistä ja parantaa valmiuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille, joten siihen on syytä investoida.

Terveyspalveluiden saatavuus on turvattava tulevaisuudessa

Terveyspalvelujen saatavuus ja hoitoon pääsyn odottelu muodostivat ongelman jo ennen koronaepidemiaa. Koronaepidemian hoito on vähentänyt sosiaali- ja terveydenhuollon muuta toimintaa ja lykännyt tarpeellisia hoitoja sekä kasvattanut hoitajajoukkoa. Jo ennen koronaepidemiaa SAK piti tärkeänä hoitoon pääsyn nopeuttamista ja esitti hoitotakuuaikojen lyhentämistä. Tämän vuoksi on tärkeää, että elpymisrahoitusta suunnataan julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Suomalainen yhteiskunta ja työelämä tarvitsevat hyvin toimivaa julkista terveydenhuoltoa. Osa rahoituksesta on suunnattava koronaepidemian aikana syntyneiden hoitajajoukkojen purkamiseen tarvittavan lisähenkilöstön käyttöön. Tarvitaan selkeästi lisää henkilöstöresursseja ja se ei onnistu ilman lisärahoitusta.

SAK:n näkemyksen mukaan perustasolla painopisteen tulee suuntautua Tulevaisuuden sote-keskushankkeen puitteissa seuraaviin osakokonaisuuksiin:

- 1) moniammatillisten tiimien toiminnan kehittämiseen paljon palveluja tarvitsevien henkilöiden palveluissa, erityisesti tarvitaan sosiaalityöntekijöiden osaamista
- 2) työkyvyn tukemisen kehittämiseen kuntoutustarpeet huomioiden, tähän liittyen on todettava, että työelämäntuntemus on terveystieteissä ja myös erikoissairaanhoidossa olematonta ja tarvitaan pikaisesti työelämäpainotteista koulutusta julkisen terveydenhuollon työkyvyn tuki tiimien kehittämiseen
- 3) sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisen uudistamiseen henkilöstön työkykyä tukevaksi ja alan houkuttelevuuden lisäämiseksi, henkilöstön vaikutusmahdollisuuksia omaan työhön on lisättävä
- 4) palvelutapojen muutokseen, vastaanottoja on oltava saatavilla myös iltaisin ja etäpalveluja on otettava käyttöön
- 5) tietojärjestelmien yksinkertaistamiseen ja käytettävyyden lisäämiseen sekä turhan kirjaamisen poistamiseen

Erikoissairaanhoidossa on lähivuosille suunnitteilla mittavia investointeja. Selkeästi palvelujen saatavuutta lisääviin investointeihin on suunnattava rahoitusta elpymisvälineestä. Yliopistosairaaloitasoisen tutkimuksen rahoitusta on viimeisten vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana leikattu merkittävästi. Tämän seurauksena eri hoitomuotojen vaikuttavuuden tutkimukseen ja vaikuttavuuden arviointiin on välttämätöntä suunnata rahoitusta. Tähän liittyen

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

11.1.2021

tarvitaan valtakunnallista, tutkimuksiin perustuvaa palveluvalikoimaohjausta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Anni Marttinen
Ekonomisti
anni.marttinen@sak.fi
0407658584